AMERİKA'DAN İRAN'A GEZİ NOTLARI

Mucahit Bilici

Yorucu bir senenin sonuydu... Detroit'ten başlayıp Tahran'a uzanacak bir yolculuğun başındaydım. Dışarıdan —eskiden— hürriyet adası olarak görünen ve bilinen (aslında büyük ölçüde öyle de olan) Amerika şu meşhur 11 Eylül hadisesinden beri her geçen gün çirkinleşiyordu.. Bush, Rumsfeld yahut Ashcroft gibi yöneticilerinin yüzlerine yansıyan sevimsizlik bütün bir Amerika imajını kirletiyordu. Amerika gittikçe eski Avrupa'ya şimdiki Avrupa da gittikçe eski Amerika'ya benzemeye başlıyordu. Eskinin sömürgeci ve yağmacı Avrupa'sı yerini (Islâm konusundaki önyargılarını hesaba katmazsak) hürriyetperver, insan hakları ve demokrasiyi sadece çıkarları sözkonusu olduğunda dile getirmeyen ve bu yüzden de daha samimi bir özgürlükçü Avrupa'ya bırakıyordu. Fırsatlar ve özgürlükler ülkesi Amerika ise dünya tarihinin en başarılı halkla ilişkiler operasyonu olan 11 Eylül'ü kendisine milat seçen bir yağmacılığın, uluslararası ilişkilerde tektaraflılığın ve meşruiyet ihtiyacı hissetmeyen bir iktidarın (saldırganlığın) coğrafyası haline gelmeye başlamıştı. Doğrusu, Amerikan rüyası kimsecikleri uyandırmadan bir kabusa dönüşüyordu. Buna rağmen kendinden önceki bütün imparatorlukların sahip olduğu cazibenin bir benzerine—belki de daha şiddetlisine- sahipti bu ülke. Amerika bambaşka bir yerdi. Müthiş bir yerdi! Neden ben dahil herkes Amerika'ya gitmek yahut Amerikalı olmak istiyordu?

Bu sorunun cevabı çok mesai gerektirmeyen bir cevaptı. Bir zamanlar Eyfel kulesinin çirkinliğinden çok yakınıp sürekli kuleye çıkan bir adama "ne iş, hem şikayetçisin hem de burdan çıkmıyorsun?" diye sorduklarında şu cevabı

verirmiş: "Bu çirkin yapının görünmediği tek yer burası da ondan!" Amerika, gölgesinin üstüne düştüğü coğrafyaları zihinsel, ekonomik ve siyasi olarak kurutan bir imparatorluktu. Özellikle Ortadoğu ve eskinin Üçüncü dünyasındaki insanlar işte bu imparatorluğun "kurbanı" olmamak için "parçası" olmaya çalışıyorlardı. Tam da bu yüzden mesela Türkiye'den Amerika'ya geldiğinde insan şöyle bir "rahatlıyordu." Sanki üzerinden tarihin, kültürün ve zamanın yükü kalkmış gibi oluyordu. Çocukluğundan beri peşinde koşturulduğu ilerleme treninin içinde, hiç varılmayan ama sürekli gidilmesi gereken menzilin de nihayetinde hissediyordu insan kendini. Çağdaşlaşma yahut modernleşme adıyla zihinlerimize bulaştırılan ve zaman'ımızı tahrif edip kirleten illetten kurtuluyordu insan. En ileri olanlarla eşit şartlarda olmak, benzer muamele ve imkanlarla muhatap olmak ileri olduğu düşünülenlere karşı derin bir aşağılık kompleksi geliştirdikleri için zihinlerimize olmadık yükler bindirenlerin yüklerinden kurtarıyordu insanı. Çağdaş olma, Avrupalı gibi olma ve Doğulu benliğinden utanma tavsiyelerine inanmamış insanlar için bile Amerika'ya "girme"nin önemi azalmıyordu. İnsan, kimliğinin sosyal (diyalojik) doğası gereği toplumun diğer üyelerinin beklenti ve varsayımlarına cevap vermek zorundaydı. Dolayısıyla, Amerika örneğin dindar bir insan için meşruiyet anlamına geliyordu. Amerika'da tecrübe ettiği "kendi olma" halini devam ettirme hakkı doğuyordu sanki. Kültürel sermaye yoluyla dindar veya taşralı insanlara yönelik sembolik şiddetin etkisiz kalması anlamına geldiği için Amerika bu denli arzulanıyordu. Amerika'ya gitmişlik veya Amerika'da yaşamak, onyıllardır maruz kalınan bir tahakküme karşı bir tür kalkan fonksiyonu görüyor ve eşit şartlarda yüzleşme için bir tür akreditasyon anlamına geliyordu. Hasılı, Amerika Türkiye gibi memleketlerde süregelen kültürel muharebelerin de meydanı konumundaydı. Ne de olsa, dünya, merkezi Amerika olan bir imparatorluk haline gelmişti.

Şimdi bu imparatorluğun merkezinden çevresine doğru bir yolculuğun başındaydım. Sınırları geçecektim. İlk durağım Fransa'ydı. Türkiye'de Kemalizm adıyla kurumlaşan sömürgeci zihniyetin teşekkülünde büyük payı olan Fransız usulü "çağdaşlığın" vatanına, Paris'e gidecektim. Medya ve akademiden popüler kültür ve bürokrasiye kadar uzanan geniş bir yelpazede terakki suyunun içildiği medeniyet pınarı, Türkiye toplumunun çağdaşlık macerasının ilk gözağrısı olan yerdi Fransa. Eski münevverlerimizin başını döndüren medeniyetin görsel bir elbise olarak ezbere alınıp cebir yoluyla Türkiye toplumunun bedenini sıka-incite giydirildiği coğrafyaydı. Şükür ki Fransız usulü medeniyet kültürel alandaki hegemonik pozisyonunu kaybetti de Anglo-Sakson (esasen Amerikan) tarzının nispi ağırlığı arttı. Köhnemiş bir jakoben zihniyet gücünü yitiriyor ve bütün bir toplumu yönetmiş azımsanmayacak bir kuşak artık neslinin tükenmesi tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyordu. Kısacası, Fransız usulü medeniyet "out" idi. Bu Türkiye akademi ve medyasındaki pek çok toplum

düşmanının öneminin azalması anlamına geliyordu. Türk medyasında Mine G. Kırıkkanat gibi içindeki derin aşağılık kompleksini Paris'in sokaklarında dolaşmak suretiyle dindiren ve eli kalem tuttuğu kadarıyla Türkiye toplumuna on kilometre yukarıdan bakan ve yine toplumunu bir barbarlar sürüsü olarak görüp nefretini değişik vesilelerle yansıtan insanlar vardı. Bir Fransızın Fransız gibi davranmaya çalışan M. Kırıkkanat'a bakarken hissettiği fakat belki telaffuz etmediği aşağılamanın intikamını kendi toplumuna dönerek ve tek sermayesi bu olacak şekilde ifade eden insanlardan biriydi Mine hanım. Ve çaresizdi. Fransız usulü medeniyetin pabucu dama atılmıştı. Fransa'ya bu tür insanlar yüzünden bir parça önyargı ile bakagelmiştim. Paris'te güzel kahvaltı yapmanın, Fransızların leziz ekmeklerinden (baget) yemenin ve eskiden büyüklerimizin başını döndürmüş mekanları sükunet içinde "ya demek öyleymiş" edasıyla dolaşmanın tadını çıkardım.

Kuzey Afrikalı müslümanlarca uzun zaman önce inşa edilmiş Paris'teki tek büyük camide namaz kıldım. Camide namaz kılan ve Kur'an okuyan insanların yüzüne kitaptan yansıyan aydınlık, İslâm'ın zaman ve mekana karşı sahip olduğu eskimez derinliği hatırlattı. Katolikliği bastırarak ortaya çıkmış olan Fransız usulü laiklik, Türkiye'deki çirkin fotokopisinden tahmin edebileceğimiz üzere din konusunda çoğulcu olmaktan ziyade dine karşı olmakla kendisini vazediyordu. Muhtemelen bu anlayıştan dolayı Fransızlar Paris'te ciddi bir müslüman nüfusa karşılık Paris'in kamusal görselliğini "kirletmemek" üzere başka camilerin yapımına izin vermiyorlardı. Camiye benzer cami yapılamadığı için ev ve işyerlerine benzer mescitlerde ibadet ediliyordu. Bunun dışında Paris zarif ve romantik bir şehir olarak bilinişini haklılaştıracak özelliklere sahipti. Sokakta müzik çalanlar, balayındaki çiftler ve Amerika'da zor görülebilecek türden enstantaneler vardı. Bir turistin gezmesi gereken belli başlı yerleri dolaştım. Paris'te oturup Strasbourg'da ders veren arkadaşım Sandra sayesinde eski çağdaşlık standartları açısından beni sınıfta bıraktıracak olan bir özelliğimden bir parça kaybettim ve tiyatroya gittim. Şehri dolaştım. İçimden bir ara şunu bile geçirdim: Eğer Avrupa'nın marjinalleşmesi devam ederse bir süre sonra Avrupa ama özellikle de Fransa bir tür "çağdaşlık müzesi" haline gelirse çok eğlenceli olurdu. Şaka bir tarafa, Türkiye'nin Amerika'ya oranla kültürel olarak (yemek kültürü, şehir hayatı vs. itibariyle) Fransa'ya daha yakın olduğunu tespit etmemek mümkün değildi. Amerika'daki konfora ve rahatlığa tüm büyük şehirler gibi Paris de son derece uzaktı.

Avrupa'da yer darlığını hissetmek için herhalde Paris fena bir adres olmaz. Avrupa ile Amerika arasındaki farkın da çok ciddi bir düzeyde olduğunu görmemek mümkün değil. Zenginlik ve teknoloji konusunda Amerika ile Avrupa arasında en az beş —bir ihtimal on— senelik bir fark açılmış gibi geldi bana. Nispeten zengin sayılan İskandinav ülkelerinden Finlandiya'da geçirdiğim birkaç günde de bu fikrim değişmedi. Avrupa dünyadaki iktidar ve servet dağılı-

mında halen üst sıralarda yer alsa da gittikce marjinalleşiyordu. Avrupa dünyanın kıyısına doğru kayıyordu. Finlandiya'da katıldığım konferanstan sonra vatandaşı olduğum ama dışındayken kendimi daha özgür hissettiğim ve en acıklısı toplumunun önemli bir kısmının bu şekilde hissettiği Türkiye'ye doğru yola çıktım. Heyecan ve sevgi çemberinin içine düşmek üzere Türkiye'ye vardığımda Türkiye 28 Subat askeri darbesinin yolaçtığı derin ekonomik krizle boğuşuyordu. İstanbul'daki iki haftayı ailemle hasret gidererek ve yetmişbir yaşındaki babamı ameliyat ettirerek geçirdim. Ve Güneydoğu'ya doğru yola çıktım. Onyıllardır olağanüstü bir halde tutulan temel hak ve özgürlüklerin dikkate bile alınmadığı memleketimi dört-beş sene sonra tekrar görecektim. Diyarbakır, Urfa, Mardin, Batman, Van gibi şehirleri dolaştım. PKK sonrası güven ortamı ve temel hak ve özgürlüklerin bir şekilde gelişip serpileceğine ilişkin umutlarla doluydu insanlar. Düşük yoğunluklu savaş döneminde aldığı muazzam göçlerle nüfusu katlanan ve tam bir kentsel facia olan Diyarbakır, eski belediye başkanının çabaları sonucu beklemediğim kadar güzelleşmişti. HADEP'li belediye başkanının ise kendisine oy veren hemşehrilerinin ifadesiyle şehre pek bir katkısı olmamıştı. Yine de eski belediye başkanı Ahmet Bilgin zamanındaki çalışmalar sayesinde, nicedir ev ve işyeri yığını haline gelmiş olan Diyarbakır'da çok sayıda park ve benzeri kamusal mekanlar açılmıştı. Türkiye'nin güneydoğusu hala çanak antenleriyle televizyon izliyordu. Bütün otoriter memleketlerde olduğu gibi çanak anten bir yerde özgürlük eksikliğini belgeliyordu.

Yolculuğumun son menziline yaklaşmıştım artık. Van'da geçirdiğim birkaç günden sonra Yüksekova'ya oradan Türkiye ile İran arasındaki Esendere Sınır Kapısı'na geçtim.

Kısa bir süre sonra hep merak edegeldiğim yere, İran'a gidecektim. İran konusunda İslâmî açıdan genel olarak pek olumlu baktığım söylenemezdi. Günümüzün müslüman milliyetçilerinin modern zamanların gazına gelerek ürettikleri "İslâm devleti" fikrine hiçbir zaman itibar etmedim. Katı bir ulus-devlet olan İran da bu tutumdan nasibini almıştı. Ama bir sosyolog olarak İran'a dışarıdan bir peşin takdir hissiyle baktığımı belirtmem gerek. Müslüman dünyanın onurlu, gerçekten bağımsızlığına düşkün ve sömürgeci tahakkümden çıkmaya çalışan tek ülkesi olarak görünüyordu İran. Ayrıca İran, kısmî demokrasisini başta Amerikan müdahalesi olmak üzere dış etkilere uzak kalmasına borçluydu. Yoksa, İran da körfezdeki benzin istasyonu hükmündeki diğer ülkeler gibi bir diktatörle veya eskiden olduğu haliyle bir şah tarafından yönetilecekti. Türkiye'de sömürgeci zihniyet doğudaki ülkelere daha da önemlisi komşu müslüman ülkelere seyahat etme fikrini tasavvurlarımızın dışına sürdüğü için İran'a gitmek hukuki, siyasi vesair açılardan tehlikeli idi. Yani, bir Türkiye vatandaşının aslında seyahat etme özgürlüğü tam anlamıyla yoktu: Sadece Batıya gidebilirdi. Doğu'ya ise ancak Batılılaştıktan sonra gidilebilirdi. Sö-

mürgeciliğin ve oryantalizmin önemli bir zihinsel kelepçesi olarak görülebilecek bu durumdan ben artık kurtulmuştum. Kölelikten çıkmıştım. Hak etmediğim halde gerici ve tehlikeli damgası yemeyecektim.

Çünkü artık Amerika'ya gitmiştim. Batıdan geliyordum ve meşruiyet sorunum yoktu. Artık İran'a seyahat edebilirdim.

Ünlü düşünürleri Abdülkerim Süruş dışında tanıdığım İranlı olmadığı gibi beni karşılayacak ve yol gösterecek hiç kimse de yoktu. Bu durumdan doğrusu şikayetçi de değildim. Herhangi bir filtre ile karşılaşmadan İran'ı ilk kez ve doğal bir karşılaşma ile görmek istiyordum. Bir tür "sosyal turist" olarak dolaşacaktım. Tarihi eserleri ve şehirleri değil toplumu ve insanların hissiyatını, düşüncelerini görüp öğrenecektim. Asıl onları merak ediyordum. İlk gideceğim şehrin Urumiye olacağını ise elbetteki biliyordum.

Sınır kapısının Türkiye tarafı tam anlamıyla rezalet haldeydi. Her taraf pislik içindeydi. İran tarafı daha temiz ve bakımlı idi. Türkiye vatandaşları için vize gerekmiyordu. Sadece çıkışta pasaporta vurulan bir damga sicilinizi hayatınızın gerikalan kısmı için riske atabilirdi. Tam sınırda, önceden hayal edebileceğim ama hiç bir şekilde beklemediğim bir manzara karşılayacaktı beni. Türkiye ve İran arasındaki düşman kardeşler ilişkisi yani ikisi arasındaki derin benzerlik hemen ilk adımda kendini hissettirmeden edemedi. Sınırın iki tarafında iki kocaman duvar vardı. Her iki duvarda da kocaman resimler. Birinde İmam Humeyni yanına Hamaney'i de almış Türkçe yazıyla söyle diyordu: "Amerika'yı ayaklarımızın altına alacağız." Tam karşıda duvar tek başına olsa ayıp kaçar diye içinde doktor ve hemşiresi olmayan bir sağlık ocağı olarak inşa edilen, binalı bir duvar vardı. İste o binalı duvarda yekpare kocaman bir M. Kemal Atatürk resmi duruyordu. Bildik sözlerinden birini söylüyordu: "Ne mutlu Türküm diyene." Kemal Atatürk ayrıca alt tarafta Humeyni'ye "Türkiye laik bir devlettir" diyordu. Doğrusu Atatürk İmam Humeyni'ye göre daha ağırbaşlı duruyordu. Fakat, bütün bu manzara tam bir komediydi. İki ülkenin sınırında billurlaşan ve mütekabil iki duvarda somutlaşan ve yekdiğerinin karbon kopyası olan bu iki imajin yankısı her iki ülkenin içlerine kadar yayılıyordu. Tespit etmekte gecikmedim ve zorlanmadım: Kemalist bir ülkeden (cumhuriyetten) Kemalist bir ikinci ülkeye (cumhuriyete) geçiyordum. Son derece heyecan verici bir yolculuk olacağını düşündüm. Nitekim öyle oldu. Toplam altı gün geçirdim İran'da. Büyük şehirlerden Tebriz, Tahran ve Isfahan'ı dolaştım. İran'ın Azarbaycan bölgesinde konuşma dili Türkçe idi. Enteresan bir şekilde Azeri kimliği ve Azerilerin dili olarak Türkçe son derece belirgin olarak kendisini hissettiriyordu. Şu veya bu şekilde, yolda, otobüste parkta ve kahvehanede tanıştığım insanlardan hiç ama hiçbiri rejimden memnun değildi. Eh, dikkat çekici ama şaşırtıcı bir durum değildi bu. Daha ilk durağımdaydım. Bir hüküm vermek için acele etmemeliydim. İran'a gitmeden önce herşeyin cok ucuz olduğu, beş yıldızlı otellerde çok ucuza kalınabildiği gibi spekülasyonlar

duymuştum. Evet, İran Türkiye'den daha ucuz bir memleketti ama arada o kadar da büyük bir fark yoktu. Bunun dışında, Türkiye'ye göre çok daha düzenli bir memleketti. İnsanlar en az Türkiyeli insanlar kadar misafirperverdi. Hemen herkes beni evine davet ediyor, misafir etmek istiyordu. Tebriz'den Tahran'a kadar Türkçe konuşarak anlaşmak mümkündü. Bindiğim taksıde "Tarkan" çalıyordu. Misafiri olduğum bir doktor, evine vardığımızda hemencecik televizyonu açtı ve televolevari bir programla karşılaştım. Türkiyeli bir TV kanalıydı. Şaşkınlığımı farkedip bunun uydu yayınından olduğunu söyledi. Petek Dinçöz'ün (her kimse) şarkıcı olduğunu da söyledi. Konfora yakın evleri vardı. Ev içleri son derece zarif düzenlenmişti. Türkiye'ye oranla çok daha medeni bir insani ilişki havası hissediliyordu. Bizde kapitalizmin etkisiyle gelişmiş hırçınlık ve küçük kazançlar avcılığı orada pek göze çarpmıyordu. Hemen hemen herkes İstanbul'dan gelip gelmediğimi soruyordu. Ha bu arada Amerika'dan geliyor olmamın yahut orada yaşıyor olmamın yarattığı ilave bir kutsallık ve merak karışımı "hale" vardı ki son derece ilginçti. Bir nevi Amerikalı kisvesine bu seyahat boyunca girmiş olmamdan dolayı Amerikalı olmanın yolaçtığı imtiyazları gözlemleme imkanı buldum. O zaman imparatorluğun gücünü daha iyi anladım. Bu gücün kişisel hayatlar için ortaya çıkardığı haksız prestiji sadece İran'da değil bir ölçüde Avrupa'da ve büyük ölçüde de Türkiye'de hissettim.

Hayatımda ilk kez profesyonel anlamda turist olmuştum. Geceleri yol gidip gündüzleri dolaşmak gibi bir planım vardı. Öyle de yaptım. İran'da geçirdiğim günlerden sadece iki geceyi otelde geçirdim. Diğerlerini şehirlerarası yolculuklarda geçirdim. Tebriz'den Tahran'a otobüs dokuz saatlik bir yolculuktan sonra vardı. İstanbul'dan büyük nüfusu ve evet İstanbul'dan daha ürkütücü trafiği ile Tahran bana hiç de sevimli görünmedi. Hem havanın sıcaklığı hem de hava kirliliği Tahran'daki hayatı bir hayli zorlaştırıyordu. Bütün trafik lambaları sarı yanıyordu. Sanki kurallar yoktu. Ama ne garip ki hiç kaza olmuyordu. Yollar çok geniş ve çok kaliteli idi ama o kadar çok araba vardı ki İranlıların yerli Peykan arabaları ve motosikletliler trafikte vızır vızır akıyorlardı. Motosikletliler kurye sistemini acelesi olan yolcuları taşıyacak şekilde genişletmişlerdi. Özetle Tahran kendine özgü bir düzeni olan bir kentti. Tahran'da Türkiye sefaretine yakın bir otelde kaldım. İran'ın bir devrim ülkesi olduğu özellikle Tahran'da çok belirgindi. Manzara bir kez daha Türkiye'den farksızdı. Her tarafta İmam Humeyni ve Hamaney resimleri asılıydı. Otelde dükkanda, devlet dairesinde ve duvarlarda. Ne kadar Kemalist bir ülke diye içimden geçirdim. Tahran Üniversitesi'nin civarlarında, İnkılap Meydanı'nda, İmam Humeyni meydanında ve daha pekçok yerde dev posterler ve sloganlar vardı. İnkılap'ın ilkelerine sadakat sözü verilen duvarlardan, anonim bir şehidin hatırasını yad eden duvara kadar pekçok ideolojik malzemeyle sürekli karşılaşıyordu İranlılar. Kocaman bir binanın duvarında iri bir Amerikan bayrağı görünce şaşırdım. Otobüs

daha yakından geçince bayrağın detaylarını görebildim. Evvela, Amerikan bayrağındaki çizgiler yere inan bombaların bıraktığı çizgi izler gibi dizayn edilmişti. İkinci olarak da bayrağın üstünde İngilizce "kahrolsun Amerika" yazıyordu. İnce bir tebessüme yol açan bu tür görüntülere rağmen İran'da çok büyük bir polis devleti hissi yaşamadım. Beni takip eden olmadı. Eğer olmuşsa da sağolsunlar hissettirmediler. Son derece güvenli seyahat ettim. Seyahatim boyunca herhangi bir olumsuz davranışla karşılaşmadım. Tahran'dan sonra özellikle de Isfahan'da İngilizce konuşmam gerekti. Çünkü artık Türkçe'nin konuşulmadığı Fars bölgesindeydim. Bu arada yerel diller ve etnik haklar açısından İran, Türkiye'nin fersah fersah ilerisindeydi. İran Kürdistan'ında Kürtçe, Azarbaycan bölgelerinde Türkçe ve Huzistan gibi Arap bölgelerinde ise Arapça eğitim ve televizyon yayınlarının mümkün olduğunu ve bu tür konularda temel hakların sağlandığını öğrendim.

İran'da Molla diye bir insan tipi vardı. Kendine özgü olan ve İran resmi erkanının giydiği kisveden giyiyorlardı. İmtiyazlı bir sınıf oldukları belliydi. Ama bu imtiyazın ilimden mi yoksa devletten mi kaynaklandığı pek belli değildi. İran'da camilere pek rağbet edilmiyordu. Şiilerin pek camiye gitmiyor olmasından farklı bir şeydi bu.

İran'da kadınların durumu çok enteresandı. İran'da kadın tam bir Batılı kadın gibiydi. Kadınlar heryerdeydi ve "en az" erkekler kadar ataktılar. Yani, Türkiye'de en batılı gibi duran kadında bile görebileceğiniz çekingenliğin esamesi bile yoktu İran'da. Fizik olarak sağlıklı ve güzel insanlardı İranlılar. Ayrıca, İran'da Kemalist bir pratik gereğince bütün kadınlar başörtüsü takmak zorundaydı. Herkesin başında Türkiye'deki tesettür standartları açısından sınıfta kalacak cinsten bir başörtüsü vardı. Ama başörtüsü İranlı kadınlara yakışmıyordu. Çünkü, kendilerine yakıştırmıyorlardı. İstemeyerek giydikleri için üstlerinde eğreti duruyordu. Saçın yarısı —kimi durumlarda daha fazlası—dışarıdaydı. Bir kaç yüzyıllık bir icat olan ve İslâmi açıdan hiçbir yeri olmayan pantolon kadınlar için zorunluydu. İran'da dolaştıkça hayretim artıyor, örneğin Tebriz'de yaptığım keşifleri Tahran'da veya İsfahan'da takviye edecek yeni durumlarla karşılaştıkça artık İran'a ilişkin hükümler vermeye başlıyordum. İran'la ilgili en çarpıcı tespitim şu oldu: İran'da din ölmüş durumdaydı. Evet, yanlış okumadınız. İran'da insanlar dinden (İslâmiyet'ten) nefret ediyorlar. Tanıştığım onlarca insandan bir tane dindar insana rastlamadım. Rejime veya dine sıcak bakan sadece bir kişi çıktı karşıma. O da helikopter tamircisi olarak İran devletine çalışıyormuş. Onun da bana doğruyu söylediğine doğrusu inanmadım. İran'da dini topluma baskıyla benimsetme çabası ve İslâm devleti projesi (devlet açısından değil, İslâmiyet açısından) tam bir başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Tıpkı Türkiye'deki gibi toplumun çoğunluğunu baskı altında tutan bir azınlık grup orduyu elinde tuttuğu için otoriter bir devlet yapısını sürdürebiliyordu. Ve Türkiye'nin resmi ideolojisi Türkiye toplumu nezdinde ne kadar

nefret görüyorsa İran'da din de o kadar nefret görüyordu. Enteresan bir şekilde Türkiye toplumu İran toplumundan kat kat daha dindardı. Ve İran'da din devletçi bir baskıyla özdeşleştiği için özgürlüğüne düşkün insanlarca reddediliyordu. Türkiye'de ise din özgürlükle özdeşleştiği için dipdiri idi. Türkiye'de İslâm'ın sivil kalmış olması Türkiye'de İslâm'ın diğer hiç bir müslüman ülkeyle karşılaştırılamayacak ölçüde gelişkin, tabanlı ve entelektüel bir biçim almasına yol açmıştı. İran'da İslâm'ın durumu içler acısıydı. Doktorların söylediği kadarıyla maalesef İran'da AIDS çok yaygındı ve uyuşturucu kullananların oranı çok ciddi boyutlardaydı. İnsanlar dindar değildi ve her yerde yasak olmasına rağmen kaçak uydu antenleri vardı. Herkesin gözü dışarıdaydı. Azeriler Türkiye televizyonlarını, Farslılar da Avrupa-Amerika kanallarını izliyorlardı. Kamusal alan eve taşınmıştı. Herkes haydi eve gidelim diyordu. Tahran'da misafiri olduğum ve ekonomik durumu gayet iyi olan bir aile buzdolabında soğuk suyu "viski" şişesinde tutuyordu. Yasak ve baskı uyduruk şeyleri bu kadar önemli kılıyordu işte. Baskı her yerde kendisini korumak için yöneltildiği şeyleri çürütüyordu. Bütün müslümanların ve Türkiye'deki Kemalistler ile dindar insanların İran'a bakıp çıkaracakları çok dersler vardı. Baskıcı ve dışa kapalı her devlet gibi İran'da zorlanıyordu. Küreselleşme hem Türkiye'deki kemalist mollaların hem de İran'daki mollaların hakimiyetini zora sokuyordu. İranlı gençler de dışarı çıkmak ve Amerika'ya gelmek istiyorlardı. Evet, baskı uyduruk şeyleri önemli hale getiriyordu.